

Kapetan bojnog broda
dr TONE ŽABKAR

Pojava novih krupnih površinskih brodova ratne mornarice SSSR-a i njen uticaj na sovjetsku pomorsku ratnu doktrinu

Šezdesetih i sedamdesetih godina ovog stoleća vojni teoretičari u SSSR isticali su da je nagli razvoj podmornica na nuklearni pogon i nadzvučnih bombardera, praćen razvojem dalekometnih avionskih i podmorničkih protivbrodskih krilatih raketa, prouzrokovao tako visok stepen rizika za veće površinske ratne brodove da je ozbiljno doveo u pitanje rentabilnost njihovog daljeg razvoja i upotrebe. Tako je, na primer, maršal Sokolovski, primenjujući timski rad u kome je sumirao dotadašnja saznanja sovjetske vojne nauke, procene grupe autora o razvoju raketa zaključio konstatacijom: »Raketne podmornice i avijacija naoružana raketama koje postoje u sastavu naše flote, dopuštaju približavanje nosačima aviona na daljinu dometa raketa, ne ulazeći u zonu protivpodmorničke i protivvazdušne odbrane operativnog udarnog odreda nosača aviona... Osim toga, za uništavanje flotnih snaga neprijatelja angažovaće se obalski raketni uređaji. Koncentracija svih tih snaga i sredstava na glavnim ratištima protiv glavnih neprijateljskih grupacija flote udarnih nosača aviona i njihova odlučna dejstva mogu obezbediti zemlje socijalističkog lagersa do udara sa mora«.¹ Ovakve i slične zaključke sve do kraja sedamdesetih godina iznosili su i drugi sovjetski vojni teoretičari, a pošto je flota SSSR, u to vreme u svom sastavu imala, osim podmornica i površinske ratne brodove do zaključno s krstaricama, bilo je evidentno da struktura flotnog mate-

¹ V. D. Sokolovski, *Vojna strategija*, VIZ, Beograd 1965, str. 462.

rijala ratne mornarice SSSR nije bila u koliziji sa zaključcima iznetih teoretskih analiza.

U osamdesetim godinama u sastav flote SSSR počeli su sukcesivno da se uvode krupni površinski ratni brodovi, i to upravo onih veličina i osobina koje su sovjetski teoretičari u prethodnom razdoblju tretirali kao neadekvatne. Najpre su u sastav flote ušli nosači aviona »Kijev«, »Minsk« i »Novorossijsk«, a potom, teška raketna krstarica »Kirov« (na nuklearni pogon) i raketna krstarica »Slava«. Posle njih u sastav flote ušli su i novi raketni razarači tipa »Udaloj« i »Sovrennyj«, koji su po veličini deplasmana veći od sovjetskih raketnih krstarica tipa »Kynda« (građenih šezdesetih godina), a gotovo jednaki sovjetskim raketnim krstaricama tipa »Kara« (građenih sedamdesetih godina).² Sasvim je razumljivo da je ovaj skok u deplasmanu i naoružanju sovjetskih površinskih ratnih brodova prouzrokovao brojne komentare među stranim stručnjacima koji se bave analizama razvoja i upotrebe ratnih flota. Većina vojnih stručnjaka — specijalista iz zapadnih zemalja u analiziranju se služila komparativnom metodom, upoređujući nove tipove sovjetskih površinskih ratnih brodova sa novim tipovima površinskih ratnih brodova ratne mornarice SAD i drugih zapadnih zemalja. Neki od njih su na osnovu takvih upoređenja zaključili da je ratna mornarica SSSR počela kopirati flote zapadnih zemalja, te da će, nakon ovladavanja novim tipovima krupnih površinskih ratnih brodova i njihovom upotrebom, krenuti u izgradnju sličnog udarnog jezgra nosača aviona kakvog u svom sastavu ima ratna mornarica SAD. Manji broj vojnih analitičara je, analizirajući nove tipove ratnih brodova ratne mornarice SSSR, zaključio da po svojim osobinama zaostaju iza nosača aviona ratnih mornarica zapadnih zemalja i da tim brodovima, pošto neposredno ne mogu ugroziti nosače aviona ratnih mornarica zapadnih zemalja, ne treba davati preveliki značaj. Pošto pojavu novih brodova nisu mogli objasniti, neki od tih analitičara su njihovu gradnju identifikovali kao »grešku« u planovima razvoja artne mornarice SSSR.

U ovom članku pokušaćemo da dokažemo: da pojava novih krupnih površinskih brodova ratne mornarice SSSR ne znači da je u SSSR-u odbačen stav po kome su podmornice glavna snaga flote; da SSSR ne kopira flotne strukture ratne mornarice SAD; da u

² Ovde ne pretendujemo na konačnu i svetski još neuobličenu i neujednačenu klasifikaciju površinskih ratnih brodova, imajući pri tom na umu da sve vrste velikih savremenih površinskih ratnih brodova po kriterijumu glavnog naoružanja, u sadašnje vreme normalnu, podrazumevaju prefiks »raketni« (razarač, krstarica, bojni krstaš i sl.).

planovima razvoja ratne mornarice SSSR nije došlo do »greške«; i da su novi brodovi projektovani i građeni sa ciljem da omoguće još uspješnije dejstvo glavne udarne snage ratne mornarice SSSR, njene podvodne flote, čija je upotreba — zbog usavršavanja i jačanja sistema protivpodmorničke odbrane suprotne koalicije — tokom ove dekade bila izložena sve većim ograničenjima. Dakle, imamo aspiracije da dokažemo da su novi tipvi krupnih površinskih brodova ratne mornarice SSSR onaj element tzv. balansiranja sa kojim državno i mornaričko rukovodstvo SSSR, na sadašnjem nivou odnosa snaga, nastoji da obezbedi razvoj, upotrebu i prihvrat vlastite podvodne flote od dejstva protivpodmorničkih snaga suprotne koalicije. Da bi se dokazala ova tvrdnja odabran je metod deskriptivne analize pojedinih tipova ratnih brodova, a zatim su zaključci te analize upoređeni sa aktuelnim postavkama doktrine upotrebe i razvoja ratne mornarice SSSR (koje su izložene u radovima više autora.³) Na osnovu tih upoređenja moći će se zaključiti koliko je stepen (ne) koherentnosti koji vlada između njih.

1. Nosač aviona tipa „Kijev”

Iako se u ratnoj mornarici SSSR, ratni brodovi tipa »Kijev« nazivaju *veliki protivpodmornički brodovi* (bol'soj protivolodočnyj korabl'), jaka vazduhoplovna komponenta kojom raspolažu uticala je na to da su u zapadnim almanasima, koji se bave opisivanjem i klasifikovanjem flotnog materijala, ipak rangirani kao »nosači aviona«.⁴ Što se tiče naoružanja koje ti brodovi nose, postoji opravdanje da se zovu i »raketne krstarice«. Nedoumice o klasifikaciji brodova tipa »Kijev« proizlaze iz toga što su sovjetski konstruktori prilikom projektovanja ovog tipa broda, u jednoj konstrukciji objedinili osobine i opremu nosača aviona, nosača helikoptera i oružje eskortnih krstarica namenjenih za odbranu i podršku nosača aviona i to: od konstrukcije klasičnih nosača aviona i helikoptera »pozajmljeni« su paluba, hangari, liftovi (za transport letilica iz hangara na

³ S. G. Gorškov, *Morska ja mosč gosudarstva*, Voenizdat, Moskva 1976, str. 412—413.

K. Stalbo, *Razvitie vzljadov na podvodnye sily*, Morskoj sbornik 9/1979.

N. Vjumenko, *Naučno-tehničeskaja revoljucija i flot*, Morskoj sbornik 11/1973.

⁴ Osim nedoumica o klasifikaciji ovih malih nosača aviona, napominje se da su zapadne zemlje uočile gradnju novih sovjetskih nosača aviona procenjenog deplasmana od oko 65.000 t (650.000 kN), kapaciteta oko 60 palubnih letilica, čije se probne vožnje očekuju 1988. godine, a ulazak u operativnu upotrebu oko 1990. godine (*Jane's Defence Weekly*, 28. 07. 1984. str. 91).

palubu i obratno) i bočni smeštaj komandnog mosta; od krstarica je »pozajmljeno« snažno protivvazdušno, protivbrodsko i protivpodmorničko naoružanje koje je razmešteno na pramcu, na komandnom mostu i na svim drugim mestima gde se to moglo učiniti, a da se bitno ne naruše uslovi za upotrebu i održavanje ukrcane taktičke grupe palubne avijacije. Od klasičnih nosača aviona poznatih iz drugog svetskog rata, brod tipa »Kijev« razlikuje se i po tome što ima ukrcane palubne mlazne avione sa vertikalnim poletanjem i sletanjem (V/STOL) i helikoptere, a nema katapulte.

Osnovni podaci broskog trupa nosača aviona tipa »Kijev« su:⁵ — standardni deplasman 32.000 tona ((320.000 kN); puni deplasman 38.000 tona (380.000 kN); dužina broda 275 metara; širina broda 48 metara; gaz broda 8,3 metara; pogonski sistem 4 parne turbine sa ukupno 103.000 KW; brzina 32 čvora; količina goriva 7.000 tona; autonomija 4.000 milja sa 30 čvorova (13.000 milja sa 18 čvorova).

Brodsko naoružanje sačinjavaju: četiri dvostruka lansera protivbrodskih krilatih raketa tipa »SS-N-12« (verovatni domet: oko 300 milja); dva dvostruka lansera PAR tipa »SA-N-3« (domet 30 km); dva dvostruka lansera PAR tipa »SA-N-4« (domet: 10 km); dva dvocevna univerzalna automatska topa kalibra 76 mm; osam automatskih topova kalibra 23 mm (s rotirajućim cevima) namenjenih za blisku odbranu broda (od napada protivbrodskih krilatih raketa); jedan dvostruki lanser protivpodmorničkih raketa — torpeda tipa »SUW-N-1« (dometa oko 45 km); dva dvanaestocевна protivpodmornička raketna bacača tipa »MBU-6000 (dometa 6000 metara); deset torpednih cevi za protivpodmornička torpeda kalibra 533 mm; šesnaest protivpodmorničkih, protivbrodskih i izviđačkih helikoptera tipa »Hormon-A/B« i četranaest V/STOL-LBA tipa »Jak-36 A/B«.⁶

Među konstrukcijske novine nosača »Kijev« treba ubrojiti sledeće: (1) u pramčanoj statvi ugrađeno je okučje antene PEL-a, koji služi za napad protivpodmorničkim raketnim bacačima i torpedima; (2) u grotlu na krmi smešteni su antena i kabel tegljenog niskofrekventnog PEL-a, koji služi za otkrivanje podmornica na velikim daljinama; (3) poletno-sletna paluba duga 189 metara i široka 20,7 metara, koja zaklapa sa kobilicom ugao od 4° i ima sedam mesta za poletanje-sletanje letilica; (4) novina u broskom naoružanju su

⁵ H. T. Simmons, »Kijev« — and the U. S. carrier controversy, International Defense Review 5/1976. str. 741—744; and The Military Balance 1983—1984, str. 16.

⁶ G. C. Baldwin, Aviator's assesment, Navy International 11/1976, str. 18—19; and The Military Balance 1983—1984, str. 16.

protivbrodske krilate rakete tipa »SS-N-12« i palubni V/STOL-LBA tipa »Jak-36«, koji do pojave »Kijeva« nisu bili uočeni ni na jednom ratnom brodu ratne mornarice SSSR-a, a ostala oružja su, međutim, već od ranije poznata.

Mišljenja stranih vojnih specijalista o dometima raketa »SS-N-12« su podeljena. Ameriaknac V. J. Ruhe na osnovu mase rakete (12 tona) i mase njene bojeve glave (pretpostavio je da nije veća od 3.000 kg) zaključio je da raketa, pri brzini 2,5 maha, ima domet oko 1.000 milja.⁷ Verovatno je polazio od, za njega logične, hipoteze da je raketa namenjena protiv nosača aviona i da zato mora imati domet barem jednak taktičkom radijusu američkih palubnih LBA. Postoje, međutim, i skromnije procene prema kojima domet raketa iznosi samo 300 milja.⁸ Strani vojni stručnjaci se slažu da se ako isturene osmatračnice (kod gađanja raketama) koriste izviđački avioni, brodski helikopteri i brodske izviđačke grupe.

Pošto su zapadni vojni analitičari imali prilike da na vežbama prate poletanje, sletanje i letove LBA tipa »Jak-36«, njihove dileme o mogućnostima ovog sovjetskog palubnog aviona su daleko manje od dilema koje postoje o osobini raketa. »Jak-36«, čija masa u momentu poletanja iznosi oko 10 tona, na vežbama je nosio oko 1.500 kg raznih ubojnih sredstava, pri čemu je u režimu »nisko-nisko« leteo do daljine od 460 km od matičnog broda. Na vežbama je korišćen kao izviđač avion za vatrenu podršku ili lovac-presretač.

Na nosaču aviona »Kijev«, koji je ušao u sastav flote 1975. godine, intenzivno su vršena ispitivanja radi što bržeg otkrivanja eventualnih nedostataka kako bi se na osnovu njih realizovala konstrukcijska poboljšanja u njihovoj budućoj proizvodnji. Na nosaču aviona »Novorossijsk«, uvršćenom u flotu 1983. godine, na levom boku i na uglu komandnog mosta, instalirani su vetrobrani koji treba da smanje turbulenciju vazduha u zoni poletanja-sletanja palubnih letilica; takođe, na krmi je montirana nova kabina iz koje se može pratiti manipuliranje letilicama kada se izvlače na palubu, a na broskom jarbolu su ugrađeni novi senzori (umesto starog radara »HEAD Light« ugrađeni su radari »Palm Frond« i optoelektronski senzor »Bell Crown«).⁹

Nosač aviona »Kijev« razlikuje se od ostalih tipova površinskih ratnih brodova ratne mornarice SSSR po tome što pored helikop-

⁷ V. J. Ruhe, *Defense Elektroniks*, No 2/1981, str. 78.

⁸ *Jane's Fighting Ships*, 1982/ str. 475.

⁹ John Jordan, *Novorossijsk — the new soviet carrier*, *Naval Farces* 3/1984, str. 129—134.

tera, ima i avione i što ima nove protivbrodske rakete velikog do- meta i lansere koji se mogu puniti za vreme plovidbe iz brodskih municionih komora. Takođe, ima savremena sredstva za komando- vanje i vezu koja mu omogućuje da bude komandni brod površin- skog operativnog plovnog sastava.

2. Teška raketna krstarica „Kirov”¹⁰

Iako pojava teške raketne krstarice »Kirov« 1981. godine nije predstavljala iznenađenje (zapadni stručnjaci su je identifikovali na satelitskim foto-snimcima 1978. godine još dok se gradila na na- vozu) ipak, osobine koje je ona pokazala kada je počela ploviti, bile su toliko neočekivane da su primorale strane stručnjake da stalno dopunjavaju i koriguju početne procene.¹¹ Pošto je deplasman bro- da »Kirov« čak dvostruko veći od deplasmana koje imaju standar- dne raketne krstarice, u nekim stranim almanasima je klasifikovan kao *bojni krstaš*, a u drugim, čiji su autori posmatrali u prvom redu brodske palubne helikoptere i njegov nuklearni pogon, prevladalo je shvatanje da brodu treba dodeliti naziv »helikopterska krstarica na nuklearni pogon«.

Bojni krstaš (ili *teška raketna krstarica*) »Kirov« od ostalih ra- ketnih krstarica ratne mornarice SSSR ne razlikuje se samo po de- plasmanu, naoružanju i pogonskom sistemu, već i po obliku. Na njegovoj palubi nema ni impresivnih lansera, odnosno kontejnera za protivbrodske rakete ni karakterističnih vertikalnih lansera za rakete protivvazdušne odbrane, pa prividno izgleda kao da brod nema dalekometnih oružja (po kojima su, do pojave »Kirova«, bili poznati ostali krupni površinski ratni brodovi ratne mornarice SSSR). Razlog za takvu impresiju je novo konstrukcijsko rešenje: lanseri protivbrodskih raketa i raketa protivvazdušne odbrane su, u stvari bunari (ugrađeni u čvrsti brodski trup) čiji su poklopci pok- retne oklopne ploče koje su smeštene u visini limova palube. Tak- vim ugrađivanjem lansera (u brodski trup) zaštićene su rakete u borbi od eventualnih oštećenja parčadima ili bliskim eksplozijama, a u miru su zaštićene od negativnog delovanja morske vode i leda, što je naročito atkuelno kada ti brodovi dejstvuju u severnom At- lantiku i severnom Pacifiku.

¹⁰ Druga teška raketna krstarica ovog tipa, pod nazivom »Maksim Gor- kiji« učiće, najverovatnije, u operativnu upotrebu krajem 1984. godine.

¹¹ I. W. Kehoe, *The »Kirov«*, International Difenske Review, 2/1981, str. 154—158.

Osnovni podaci brodskog trupa »Kirova« su: dužina trupa 230 metara; širina trupa 24 metra; gaz 7,5 metara; puni deplasman 23.400 tona (234.000 kN); broj plaubnih helikoptera 3—5 (2—4).

Brodsko naoružanje »Kirova« sačinjavaju: dvadeset lansera za nove nadzvučne protivbrodske krilate rakete tipa »SS-N-19«; dvanaest lansera za protivvazdušne rakete tipa »SA-N-6«; jedan dvostruki lanser za PAR tipa »SA-N-4«; osam automatskih topova kalibra 30 mm (sa rotirajućim cevima) za tzv. blisku odbranu od napada protivbrodskih krilatih raketa; dva automatska univerzalna topa kalibra 100 mm; dva dvostruka lansera protivpodmorničkih raketo-torpeda tipa SS-N-14 »Silex« (ASW); dva četvorocevna protivpodmornička torpedna aparata; dva šestocevna i jedan dvanaestocetni protivpodmornički raketni bacač.

Osim opisanog smeštaja lansera (u čvrstom trupu broda), na brodu su primenjena i druga nova konstrukcijska rešenja koja ranije nisu bila primećena na brodovima ratne mornarice SSSR; dimnjak je ojačan i izveden tako da služi umesto pramčanog jarbola za nošenje raznih antena, senzora i sl.; iza dimnjaka su smešteni otvori za koje se u zapadnim zemljama ceni da služe kod demontaže i montaže uranovih jezgara pogonskog reaktora; krmeno nadgrađe je ojačano i izvedeno tako da služi i za smeštaj antena radara velike snage i drugih senzora; na krmi je instalirana helikopterska paluba, a ispod nje je ležište u koje se — nakon ubiranja teglećeg kabla — uvlači antena tegljenog brodskog PEL-a; na glavnoj palubi su dve ukrcno-iskrcne stanice koje služe za popunu broda u vožnji (pomoću tzv. visećeg mosta uspostavljenog sa brodom-bazom); gasovi koji nastaju kod starta raketa u bunarima iz trupa broda vode se u atmosferu kroz posebne odušnike.

Iako su eksperti u zapadnim zemljama saglasni u tome da je na brodu instaliran nuklearni reaktor, njihova mišljenja se razilaze u tumačenju nekih pojava koje su registrovane prilikom plovidbe broda. *Prvo*, brod dimi kada plovi brže od 25 čvorova: jedni su zaključili da je uzrok tome uključivanje u pogon dodatnih klasičnih kotlova, koji daju dopunsku paru potrebnu za plovidbu većim brzinama; a drugi smatraju da se tada, u stvari, uključuju samo pregrejači one pare koja je već stvorena u nuklearnom reaktoru, a kojoj se pomoću dodatnog pregrevavanja naftom, samo povećavaju pritisak i temperatura. Hipotezu o postojanju pregrejača pare baziraju na proračunu da je za postizanje brzine od 24 čvora potrebna pogonska snaga od 30.000 KW, koju daje nuklearni reaktor onih dimenzija koji može biti ugrađen u brod veličine »Kirova«. Za br-

zinu od 34 čvora koju je brod, pri njihovim merenjima, postizao, snaga reaktora nije dovoljna, pa stoga smatraju da (dodatak« pogonske snage od 90.000 KW mogu dati samo dopunski izvori energije — pregrejači pare. *Drugo*, stručnjaci u zapadnim zemljama su, takođe, pokušali da dokuče zašto se izmerena perioda valjanja broda na valovima određene visine i dužine razlikuje od periode koju su dobili pomoću proračuna za deplasman, širinu i visinu broda i uticaj tih valova. Razvili su hipotezu prema kojoj je uzrok razlike, veći deplasman, i to zato jer je — po njihovoj proceni — »Kirov« selektivno oklopljen (smatraju da oklop štiti pogonski sistem, municione komore i brodski operativni centar).

Na *bojnom krstašu* »Kirov« prvi put su primećena četiri nova sistema koja ranije nisu bila otkrivena ni na jednom ratnom brodu ratne mornarice SSSR: nadzvučna protibrodsko krilata raketa »SS-N-19« ima nabojnomlazni motor koji joj omogućuje da postiže veće brzine od onih koje postižu američke rakete »vazduh-vazduh« (kojima su naoružani palubni lovci sa američkih nosača aviona) i time joj je povećana prodornost kroz PVO; raketa protivvazdušne odbrane »SA-N-6« ima brzinu šest maha što joj kod jednakih uslova koje imaju ostale PAR, omogućuje da presreće ciljeve na većoj daljini od broda; novi helikopter je usavršena verzija helikoptera tipa »Ka-25« (verovatno Ka-32 »Helix«); topovi s rotirajućim cevima imaju kalibar 30 mm (dok su ranije imali kalibar 23 mm).

Protivbrodsko i protivvazdušno naoružanje »Kirova« ima 3 do 4 puta veći broj lansera od dodatnih raketnih krstarica ratne mornarice SSSR, pa je tako njegov potencijal identičan potencijalu jedne čitave taktičke grupe raketnih krstarica prethodne generacije.

3. *Raketna krstarica „Slava”*¹²

Iako su krstaricu »Slava«, izvori u zapadnim zemljama pod oznakom »Bal-Com-1« najavili već 1981. i 1982. godine, prvi put se pojavila na moru tek 15. septembra 1983, i to na Mediteranu. Fotografije koje su tada snimljene iz neposredne blizine, omogućile su da se osobine ovog novog broda ratne mornarice SSSR detaljnije analiziraju i da se odbace prvobitna nagađanja u zapadnim zemljama prema kojima je krstarica »Slava« trebalo da bude samo usavršena verzija dobro poznatih starijih raketnih krstarica tipa »Ka-

¹² To je prva krstarica iz predviđene serije tipa »Krasina«.

ra».¹³ Krstarica »Slava« ima čak 4.000 tona veći deplasman od krstarica tipa »Kara«. To je zato što je »Kara« imala kao glavno naoružanje osam protivpodmorničkih raketotorpeda tipa »SS-N-14«, a kao pomoćno rakete protivvazdušne odbrane starijih tipova (»SA-N-3« i »SA-N-4«). Međutim, glavno oružje na »Slavi« čini šesnaest savremenih dalekometnih protivbrodskih raketa istog tipa kao na »Kijevu«, a pomoćno — osam savremenih raketa protivvazdušne odbrane istog tipa kao na »Kirovu«. Ovi novi dalekometni oružani sistemi znatno su doprineli povećanju deplasmana broda. Za razliku od krstarica tipa »Kara«, koje su bile prave protivpodmorničke krstarice (rus. protivolodočnye krejsera) raketna krstarica »Slava« je univerzalna krstarica, koja ima sem snažnog protivbrodskog i protivvazdušnog naoružanja i određene protivpodmorničke potencijale.

Osnovni podaci trupa krstarice »Slava«, u SSSR klasifikovane kao »raketna krstarica« (rus. raketnyi krejser), su: standardni deplasman 10.500 tona (105.000 kN); puni deplasman 13.000 tona (130.000 kN); dužina maksimalna 187,7 metara; dužina na vodenoj liniji 177 metara; širina trupa 19 metara; gaz 7,5 metara; brzina 33—34 čvora; količina goriva: 2.000 tona; snaga pogonskog kompleksa 91—96 Mw.

Brodsko naoružanje sačinjavaju: osam dvostrukih lansera za protivbrodske krilate rakete tipa »SS-N-12« (b/k 16 raketa); osam lansera za rakete PVO tipa »SA-N-6« (b/k 64 rakete); dva dvostruka lansera za rakete protivvazdušne odbrane tipa »SA-N-4« (b/k 20 raketa); jedan univerzalni dvocevni automatski top kalibra 130 mm 1.70; šest šestocevni automatskih topova za blisku PVO i PRO (s rotirajućim cevima) kalibra 30 mm; dva četorocevna torpedna aparata za protivpodmornička torpeda kalibra 533 mm; dva dvanaestocevima protivpodmornička raketna bacača tipa »RBU-6.000«; osam radarskih ometača; jedan helikopter.

Upoređenje naoružanja raketne krstarice »Slava« sa raketnim naoružanjem raketnih krstarica tipa »Kresta I« koje su građene sedamdesetih godina pokazuje da krstarice »Slava« imaju četiri puta jači plotun protivbrodskih krilatih raketa, a i 2,5 puta jači plotun raketa protivvazdušne odbrane i 3,5 puta veći broj artiljerijskih oružja. Samo jedna raketna krstarica »Slava« ima, dakle, istu vatrenu moć kakvu je sedamdesetih godina imala grupa od 3 do 4 raketne krstarice tipa »Kresta I«.

¹³ A. Wetterharm, *The Soviet Missile Cruiser »Slava«*, International Defense Review, 1/1984, str. 21—26.

4. Razarači tipa „Udaloj” i „Sovremennyj”

Mada su razarači tipa »Udaloj« i »Sovremennyj« u ratnoj mornarici SSSR klasifikovani kao »razarači«, po veličini deplasmana oni su veći čak i od sovjetskih krstarica tipa »Kresta I«, »Kresta II« i »Kynda« koje su u SSSR građene šezdesetih i sedamdesetih godina. Od razarača iz tog perioda imaju gotovo dvostruko veće deplasmane. Povećanje deplasmana savremenih razarača ratne mornarice SSSR tesno je povezano sa preklasifikacijom dosadašnjih razarača tipa »Krivak I« i »Krivak II« u kategoriju eskortnih brodova (rus. storoževye korabli) u kojoj su se u SSSR ranije nalazili samo brodovi iz sastava obalskih pomorskih snaga.

Mada se razarači tipa »Udaloj« i »Sovremennyj« međusobno gotovo i ne razlikuju po dimenzijama trupa, suštinski se razlikuju po nameni: »Sovremennyj« je specijalizovan za protivbrodska a »Udaloj« za protivpodmornička dejstva. Osnovni podaci brodskih trupa razarača tipa »Udaloj« i »Sovremennyj su:¹⁴

	»Udaloj«	»Sovremennyj«
Dužina trupa	145,7 m	145,7 m
Širina trupa — na palubi	17,4 m	17,4 m
Širina trupa — vodenoj liniji	16,5 m	16,5 m
Gaz	6,0 m	6,25 m
Standardni deplasman	5.600 t (56000 kN)	6.000 t (60.000 kN)
Puni deplasman	8.200 t (82000 kN)	8.075 t (80750 kN)
Snaga pogona	60.000—70.000 Kw	60.000—70.000 Kw
Posada (broj ljudi)	300	330

Razarač tipa »Udaloj« je naoružan sa: dva četvorostruka lansera protivpodmorničkih raketo-torpeda tipa »SS-N-14«; dva četvo-rocevnna torpedna aparata za protivpodmornička torpeda kalibra 533 mm; dva dvanaestocevnna protivpodmornička raketna bacača tipa »RBU-6.000«; dva jednocevnna automatska univerzalna topa kalibra

¹⁴ S. Breyer, »Sovremennyj« und »Udaloj«, Nenes uber ihre Waffensysteme — Marine Rundschau 2/1982, str. 102—104.

N. N. Bal-Com- 3 at Sea, International Defense Review 8/1981, str. 976.

100 mm; četiri automatska topa kalibra 30 mm namenjena za odbranu od pada krilatih raketa; dva palubna helikoptera usavršenog tipa »Ka-25«.¹⁵

Razarači tipa »Udaloy« imaju dva PEL-a: tegljeni koji služi za otkrivanje podmornica na velikim daljinama; i ugrađeni (u brodski trup), koji služi za usavršavanje napada na otkrivene podmornice. Pošto do sada na brodu nije otkriveno postojanje raketa protivvazdušne odbrane, a takve rakete imaju čak i stariji razarači, stručnjaci u zapadnim zemljama cene da je ugrađivanje lansera za rakete protivvazdušne odbrane samo pitanje vremena. Među stručnjacima u zapadnim zemljama polemiku je izazvalo postojanje dva horizontalna diska (jednog ugrađenog na brodskom komandnom mostu i drugog na krovu helikopterskog hangara). Većina od njih se na kraju saglasila sa time da se radi o novom sistemu za automatski daljinski prenos podataka sa helikoptera na brod i obratno, koji služi za upotrebu helikoptera i pribavljanje informacija potrebnih za upotrebu raketo-torpeda.

Razarač tipa »Sovremennyj« je naoružan sa osam protivbrodskih krilatih raketa tipa »SS-N-9« (domet 150 milja); dva dvocevna univerzalna automatska topa kalibra 130 mm; dva lansera novih raketa protivvazdušne odbrane tipa »SA-N-7« (koje se lansiraju vertikalno iz bunara); četiri automatska topa kalibra 30 mm namenjena za odbranu od napada krilatih raketa; dva dvocevna torpeda aparata za protivpodmornička torpeda kalibra 533 mm; dva šestocevna protivpodmornička raketna bacača tipa »RBU-1.000«; i jednim palubnim helikopterom.

Treba istaći sledeće: razarač tipa »Sovremennyj«, nakon 20 godina, prvi je sovjetski razarač na kojem su instalirani lanseri protivbrodskih raketa i topovi kalibra 130 mm;¹⁶ tokom minulih 20 godina na razarače su ugrađivani samo topovi manjih kalibara i protivpodmorničko-raketno naoružanje. Stog aspekta posmatrano, razarači tipa »Sovremennyj« predstavljaju prekid kontinuiteta u dosadašnjoj orijentaciji ratne mornarice SSSR na tzv. čiste protivpodmorničke razarače. Imajući na umu to da su nakon modernizacije na delu serije starijih razarača »Kašin« instalirani lanseri protivbrodskih raketa tipa »SS-N-2C« i da su na razaračima tipa

¹⁵ F. D. Kennedy, *Ka-32 Helix*, USNI Proceedings 2/1982, str. 120—121. S. Breyer, *Bal-Com-3*, Soldat und Technik 7/1981, str. 320—382.

¹⁶ *Neues Rohr — Waffen system der sowjetischen marine*, Soldat und Technik 7/1981, str. 382—383.

»Sovremennyj« instalirane još savremenije protivbrodske rakete, očito je da je u ratnoj mornarici SSSR razvoj razarača krenuo u pravcu njihove specijalizacije, i to za protivpodmornička i za protivbrodska dejstva.

Zaključak

Razilaženje stranih istraživača u odgovorima na pitanje da li su novi krupni površinski brodovi ratne mornarice SSSR namenjeni za ofanzivna ili defanzivna dejstva, posledica je različitih kriterija i osnova od kojih su polazili u istraživanju i njihove procene sadašnjih i budućih namera SSSR. Većina vojnih teoretičara u zapadnim zemljama prihvata ofanzivne namere SSSR kao aksiom i u skladu s tim alarmantno tretira pojavu svakog novog broda i oružja u ratnoj mornarici SSSR, tumačeći je kao »izazov (dosadašnjoj) nadmoći zapadnih zemalja u flotnom materijalu« i kao »ugrožavanje okeanskih interesa zapadne koalicije«. Na osnovu takve interpretacije, ti se stručnjaci zalažu za jačanje trke u gradnji ratnih flota koja je — po njihovim rasuđivanjima — jedino što zapadnim zemljama preostaje ako ne žele da izgube važnu prednost koju su do sada imale u odnosu na SSSR. Uočavajući opasnost koja SSSR-u preti od takve eskalacije trke u naoružavanju, predstavnik ratne mornarice SSSR u najvišem intervidovskom telu oružanih snaga SSSR-a, admiral N. N. Amelko, nastojao je da u renomiranom zapadnom časopisu specijaliziranom za problematiku razvoja ratnih flota dokaže pogrešnost takvih procena u zapadnim zemljama.¹⁷ Defanzivnu orijentaciju ratne mornarice SSSR dokazivao je time što u njenom sastavu nema ni udarnih nosača aviona (u sastavu ratne mornarice zapadne koalicije je 16 nosača aviona), ni amfibijske grupacije specijalizovane za globalne intervencije (samo u sastavu ratne mornarice SAD nalazi se oko 200 desantnih brodova a korpus mornaričke pešadije broji oko 200.000 pripadnika). Gradnju brojnih podmornica u ratnoj mornarici SSSR prikazao je kao nuždu kojoj je SSSR morao pribeći ako se nije unapred odrekao dejstva protiv pomorskih komunikacija koje povezuju SAD i evropske saveznike NATO čije gomilanje efektivna, doktrine i ponašanje ugrožavaju SSSR i zemlje Varšavskog ugovora. Da bi demistifikovao tvrdnje teoretičara u zapadnim zemljama o korištenju površinske flote

¹⁷ N. N. Amelko, *The Soviet Fleet — offensive or Defensive*, Naval Forces 4/1984, str. 24—31.

SSSR, admiral N. N. Amelko je podvukao da se sastavi površinskih ratnih brodova SSSR nalaze »samo tamo gde se već nalaze sastavi zapadnih ratnih mornarica«, pri čemu te sastave uspešno prate ali ih ne ugrožavaju i to zato, jer su »brojčano upola slabiji od njih« i zato jer su »strukturirani pretežno od protivpodmorničkih (dakle, odbrambenih) brodova«.

Budući da je u navedenoj polemici između vojnih stručnjaka u zapadnim zemljama, pažnja učesnika bila usmerena na krupne površinske brodove ratne mornarice SSSR a nisu osvetljene interakcije između njih i ostalih komponenti pomorske moći SSSR (mornarička avijacija, podmornice), kao ni sadejstvo između njih samih očigledno je da je i nakon te polemike izostao odgovor na pitanje kakve je promene u doktrinu SSSR unela pojava novih tipova površinskih ratnih brodova. U analizama vojnih stručnjaka zapadnih zemalja pojava novih brodova razmatra se sa dva aspekta: (a) intergeneracijskog — u kontekstu dosadašnjeg razvoja ratne mornarice SSSR; (b) intrageneracijskog — u kontekstu postojeće strukture ratne mornarice SSSR i normativa koji regulišu njenu upotrebu.

Analiza sa intergeneracijskog aspekta pokazuje da su se zadaci i karakter površinskih ratnih brodova ratne mornarice SSSR menjali u proseku svakih 10 do 15 godina. Prvu generaciju posleratnih površinskih brodova SSSR sačinjavali su klasične krstarice tipa »Sverdlov« i artiljerijsko-torpedni razarači tipa »Skoryj« i »Kotlin« koji su zajedno sa torpednim čamcima predstavljali osnovnu snagu namenjenu za odbranu obale od očekivanih amfibijskih operacija suprotnog bloka. Kada su SAD i NATO, uvodeći nuklearno oružje na nosače aviona, pretvorili nosače aviona u glavnu snagu tzv. pomorske nuklearne ofanzive, ratna mornarica SSSR je počela kao odgovor na to da gradi raketne razarače tipa »Krupnyj«, »Kynda« i »Kresta I«. Njima je bio postavljen zadatak da, u sadejstvu sa podmornicama i avijacijom velikog radijusa, spreče nosače aviona suprotne strane da prodru do linija sa kojih bi mogli poleteti njihovi avioni u napad na ciljeve u unutrašnjosti i na obalnom rubu SSSR. U prvim sedamdesetim godinama preorijentacija SAD i NATO sa nosača aviona (koji su preklasifikovani u tzv. snage opšte namene) na nuklearne podmornice — raketonosce, prouzrokovala je to da je i ratna mornarica SSSR prenela težište gradnje i usavršavanja sa protivbrodskih raketnih razarača na protivpodmorničke krstarice tipa »Kara« i protivpodmorničke razarače tipa »Krivak I«, »Krivak II« i »Kresta II«. Njihovo glavno naoružanje bile su

dalekometna protivpodmornička raketno-torpedna. Ubrzani razvoj sistema protivpodmorničke odbrane u zapadnim zemljama i koncepcije tzv. isturene odbrane (prema kojoj je razvoj sovjetske podvodne flote trebalo sprečiti već na izlazima iz njenih baza), nametnuli su ratnoj mornarici SSSR krajem sedemdesetih i početkom osamdesetih godina traženje novih rešenja. Produkt sprovedenog istraživanja je bio zaključak da ratna mornarica SSSR da bi obezbedila razvoj, dejstva i prihvrat svojih glavnih snaga-podmornica, mora da pronađe koncept za neutralisanje protivničke blokade (koju — po načelu SAD i NATO — realizuju podmornice — lovci podmornica, protivpodmornički bazijski avioni velikog radijusa i nosači aviona koji im pružaju podršku i zaštitu). Pojava »Kijeva«, »Kirova« i »Slave«, koji imaju snažno protivbrodsko dalekometno raketno oružje (s kojim mogu nanositi udare po nosačima aviona) i ukrane palubne lovce »Jak-36« (s kojima mogu uspešno voditi borbu protiv sporih protivpodmorničkih aviona), ukazuju na nov kvalitet koji nisu imali površinski plovni sastavi prethodne generacije, jer su bili specijalizovani, u prvom redu, za borbu protiv podmornica-raketo-nosača suprotne strane. Ukрупnjavanje dimenzija savremenih površinskih ratnih brodova ratne mornarice SSSR nije, dakle, posledica kopiranja flotne strukture zapadnih zemalja, već je nastupilo kao posledica spoznaje da se sa dosadašnjim tipovima malih površinskih brodova ne bi moglo osigurati neutralisanje i proboj sistema isturene protivpodmorničke odbrane suprotnog bloka.

Analiza sa intrageneracijskog aspekta pokazuje da se funkcije nosača aviona tipa »Kijev«, krstaša tipa »Kirov«, krstarica tipa »Slava«, razarača tipa »Sovremennyj« i »Udaloj«, savremenih raketnih podmornica na nuklearni pogon tipa »Charlie« i nadzvučnih mornaričkih bombardera velikog radijusa tipa »Tu-26« skladno dopunjuju. Bombarderi i raketne podmornice SSSR imaju glavni zadatak da vode borbu protiv nosača aviona, avijacija sa nosača aviona ratne mornarice SSSR ima zadatak da s V/STOL-avionima vodi borbu protiv podmorničkih aviona suprotne strane, a krupni površinski brodovi i njihova palubna avijacija moraju pri tome biti univerzalni. Od njih se traži da uništavaju protivničke podmornice-lovce podmornica i protivpodmorničke avione u zoni u kojoj dejstvuju i ostale snage. Pošto im pri izvršenju tog zadatka preti opasnost od protivničke avijacije i delova protivničkih plovnih sastava koji su »preživeli« udare raketnih podmornica i bombardera ratne mornarice SSSR, oni moraju imati i protivvazdušne i protivbrodske kapacitete. Orijentacija ratne mornarice SSSR na gradnju krupnih površinskih brodova, na sadašnjoj etapi razvoja, posledica je činjenice

da se na male ratne brodove ne mogu instalirati senzori i ofanzivno oružje velikog dometa, a da se pri tome ne naruše odbrambeni kapaciteti brodova, njihove pomoračke osobine i autonomija (koja je *sine qua non* njihove upotrebljivosti na okeanskim prostranstvima na kojima moraju obezbediti razvoj i prihvati vlastitih podmornica). Veličina novih krupnih površinskih brodova ratne mornarice SSSR ne označava, dakle, da su u sovjetskoj doktrini ti brodovi preuzeli glavnu ulogu, već da se protivpodmorničko obezbeđenje podvodnog strategijskog ešelona SSSR (na savremenoj etapi razvoja sistema protivpodmorničke borbe suprotnog bloka) nije moglo više prepustiti samim podmornicama, bazijskim protivpodmorničkim avionima i obalskim pomorskim snagama SSSR.

Samostalni proboj podmornica naoružanih balističkim raketama od baze do rejona vatrenih položaja postao je kod sadašnjeg stepena razvoja protivpodmorničke odbrane daleko rizičniji nego što je bio ranije. S obzirom na to da je prema doktrini ratne mornarice SSSR permanentno dežurstvo tih podmornica preduslov za uspešno odvracanje suprotne strane od ofanzivnih namera, rukovodstvo ratne mornarice SSSR preduzelo je čitav kompleks mera da obezbedi izvršenje tog strategijskog zadatka. Dakle, imajući na umu pažnju koju ratna mornarica SSSR posvećuje obezbeđenju podmorničkih dejstava i sadejstvu između podmornica i snaga koje ih obezbeđuju od protivničkih protivpodmorničkih efektivna, može se zaključiti da je njeno rukovodstvo čvrsto odlučilo da ne ponovi vlastite greške i greške ratnih mornarica drugih zemalja koje su u drugom svetskom ratu podmornicama prepuštale da samostalno savlađuju protivpodmorničku odbranu.

Vrlo je verovatno da su paralelno sa navedenim imperativom jačanja protivpodmorničkog obezbeđenja razvoja i prihvata podmornica, na gradnju krupnih površinskih ratnih brodova velikog displacementa u ratnoj mornarici SSSR pozitivno uticala i iskustva zapadnih zemalja stečena u lokalnim ratovima u kojima se pokazalo da podmornice same nisu mogle ostvariti postavljene ciljeve. Pošto se u sovjetskoj ratnoj doktrini nikad nije isključivala mogućnost da se i ratna mornarica angažuje u lokalnim ratovima, a sem toga SSSR ima i u doba mira brojne obaveze prema prekomorskim zemljama sa kojima ima sklopljene međudržavne ugovore, razumljivo je da i ta činjenica doprinosi da tonaža površinske ratne flote SSSR postepeno raste. Međutim, postojeći odnos između tonaže podvodne i površinske flote ratne mornarice ne bi trebalo shvatiti kao konstantnu veličinu. Intergeneracijska analiza strukture ratne morna-

rice SSSR ubedljivo dokazuje upravo suprotno, tj. da sovjetski teoretičari izbegavajući bilo kakve dogme, nastoje da razviju flotu koja će biti izbalansirana u skladu sa zahtevima konkretnog istorijskog perioda i globalnog strategijskog odnosa snaga aktuelnog u tom periodu. Pri tome se ne može isključiti mogućnost da se i SSSR do kraja ove dekade orijentiše na gradnju onih udarnih nosača aviona koji su još pre jedne dekade u zvaničnim mornaričkim krugovima SSSR bili tretirani ako »mastodonti osuđeni na izumiranje.«¹⁸ Međutim, za sada je sasvim sigurno da takav proces, čak i ako do njega stvarno dođe, neće biti brz jer krupni površinski ratni brodovi »tope« vojne budžete SSSR. To se najbolje vidi na nosačima aviona »Kijev« koji su ulazili u operativnu upotrebu prosečno jedan brod svake tri godine, a slična su usporenja i kod drugih krupnih površinskih brodova koji se grade u dva do tri puta manjim serijama i dva do tri puta duže od nekadašnjih.

¹⁸ Na takav zaključak navode i više puta potvrđivane vesti pouzdanih izvora o gradnji sovjetskih prvih pravih nosača aviona (deplasmana oko 65.000 tona) i pojavu brodova za pozadinsku podršku tipa »Berezina« (deplasmana do 40.000 tona).